

בלבבי

שורש הערב לב

פרשת שקולים

בלבבי משכן אבנה

השיערים של הרב זמינים ב"קול הלשון"

USA 718.521.5231 | ישראל 073.295.1245

מפורש בתורה - "מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל", "ונתנו איש כפר נפשו". טעם הדבר שזה לא שקל שלם, אלא דייקא מחצית השקל - מפורש בירושלמי (מסכת שקלים) ששורש סיבת השקילה היא 'כופר נפש' - לכפר על חטא העגל, ובחטא העגל נאמר מפורש בתורה "וירא העם כי בושש משה לבוא", דברי חז"ל מה שרש"י מביא - בושש משה לבוא - בו שש, היה חצי יום - בו שש, ומשה רבינו לא בא. אז אמרו ' זה האיש משה לא ידענו מה היה לו וגו'', אבל החטא חל במקום שמוגדר 'בושש' - בו שש. פשוטו של דברים - בושש - כלומר חזר שורש הבושה הראשונה עליה נאמר 'ולא יתבוששו' ועל ידי החטא חוזרת נקודת הבושה. אבל בדברי חז"ל מבואר יתר על כן, ששורש החטא היה במהלך שנקרא חצות היום דייקא - בו שש. אומר הירושלמי שלכן במחצית השקל שוקלים דייקא חצי-מחצית - כי זה בא לכפר על חצות יום - בו שש. הרי שמתבאר כאן בדברי הירושלמי אם כן שהמחצית השקל זה דייקא מחצית, וזה דייקא כשורש לתיקון של חצות יום שהתגלה מהלך של חטא העגל.

ננסה קצת יותר להתבונן ולהבין את הסוגייה הזו של המחצית - שורש תיקון החטא. לשון הגמרא הידועה (מגילה י"ג) 'גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול עשרת אלפים כיכר כסף, הקדים הקדוש ברוך הוא שקליהם לשקליו', את שקלי בני ישראל לשקליו של המן, הרי זה ברור ופשוט שמה שהקב"ה הקדים את שקלי ישראל לשקלי המן זה לא הקדמה בסדר הדבר בלבד, שבני ישראל שקלו את שקליהם בזמן היותם במדבר ולעומת זאת המן שקל את שקליו רק לאחר מכן בימות מרדכי ואסתר. אלא הגדרת הדבר היא שהמהות של השקלים ששוקלים בני ישראל הם קודמים במהותם לשקלים ששוקל המן. המן שוקל דייקא עשרת אלפים כיכר כסף, מה זה עשרת אלפים כיכר כסף? חז"ל אומרים כידוע מאוד שעשרת אלפים כיכר כסף זה כנגד המחצית השקל של שישים ריבוא, במניין שלו זה היינו הך, אז אצל בני ישראל זה נקרא מחצית השקל. אצל המן זה נקרא בגדר של עשרת אלפים כיכר כסף. בסדר של לשון התורה - במניין שקיים יש אחדות, עשרות, מאות, אלפים, והמספר הגדול בלשון התורה זה רבבה - עשרת אלפים. כלומר, כשהמן בא ושוקל עשרת אלפים כסף הוא בעצם שוקל את המשקל הגדול ביותר שאפשר לשקול, אין מספר גדול יותר בלשון הקודש (ובדקות זה אינו מספר ממש). הוא דייקא שוקל תפיסה שנקראת רבבה מלשון רוב. כשאנחנו מעמידים תפיסה של חצי, בסדר בשר ודם - אין מהלך שנקרא חצי, אי אפשר לצמצם בדיוק שיהיה חצי. לכן משה רבינו אמר 'כחצות' והקב"ה אמר 'חצות', כי מצד סדר בשר ודם תמיד ישנה נטייה לצד אחד, נטילה לצד אחד, כלומר - רוב. בעומק, מחצית השקל ורבבה הם דבר והיפוכו ממש. כשהמן בא ושוקל עשרת אלפים כיכר כסף שמצד המנין זה שקול בשווי למחצית השקל של כל הכנסת ישראל יחד, הגדרת הדבר הוא שמה שאצל בני ישראל נתפס כמחצית, כלומר נתפס כחצי ובדקות יותר חצי ממש, המן מנסה לגלות את זה באופן שאין חצי ממש, אלא יש רק הגדרה של 'כחצי' שזה בעצם רוב.

המהלך של הקדים שקליהם של בני ישראל לשקליו של המן, בלשון אחר הגדרת הדבר - שההקדמה של השקלים שבני ישראל שוקלים הוא דייקא בתפיסת חצי כדברי הירושלמי שהזכרנו - בושש משה לבוא בחצות היום. וכשהמן שוקל שקלים, כל שקל של המן הוא דייקא לא דבר השקול ממש, אצל בני ישראל זה נקרא שקל מלשון דבר השקול ממש - חצי שקל, זה חצי בדיוק, שני צדדים שקולים, 'מכדי שקולים הם ויבואו שניהם'. אצל המן השקילה של הדבר היא שקילה באופן כזה שזה עשרת אלפים כיכר כסף, לא שקל - אלא כיכר. אצל המן השקל

הוא לא בדיוק, אלא הוא באופן של עשרת אלפים, הוא באופן של רבבה, רבבה זה מלשון ריבוי ומלשון נטייה לרוב. זה בעצם שורש הקלקול שמתגלה בגזירת המן, ושורש התיקון שמתגלה בדיוק החצי. נבאר את שורש הדברים.

'וירא העם כי בושש משה לרדת' דברי חז"ל כידוע מאוד, כל מקום שנאמר 'עם' זה קאי על הערב רב, וירא העם דייקא - הוא שורש מציאות חטא העגל. כשהקב"ה אומר למשה, 'העם אשר העלית ממצרים', אומרים חז"ל העגל מסכה שעשו העם אשר יצא ממצרים זה הערב רב, זה נקרא העם אשר העלית כי משה העלה אותם על דעתו. איפה מצאנו בתורה שמשה רבינו העלה את הערב רב על דעתו? לכאורה זה לא מפורש בתורה אלא לומדים זאת מדברי חז"ל, עומק הדבר שמשה רבינו העלה את הערב רב ממצרים - כמו שהזכרנו לעיל את הגמרא בברכות, הרב"ה אומר 'חצות לילה אנכי יוצא בתוך ארץ מצרים', לעומת זאת אומר משה רבינו 'כחצות', מה ההבדל בין חצות לכחצות? כמו שנתבאר - חצות זה בדיוק חצי, כחצות יש נטייה לצד אחד, נטייה לצד אחד נקראת רוב. ערב רב, מהו ערב רב? ערב רב מעמיד תפיסה שכל תערובת תמיד יש לה נטייה אחת לרוב ולעולם לא יהיה מחצה על מחצה, זאת ההגדרה שנקראת ערב רב. כשמשה רבינו אומר 'כחצות' הוא נותן אפשרות לערב רב לצאת ממצרים בעצם התפיסה שהוא אור 'כחצות', עד כמה שהדיבור שמשה היה מדבר בבחינת 'והאלקים יעננו בקול' - שכינה מדברת מתוך גרונו. וכמו שהקב"ה אמר 'חצות', לא 'כחצות', אלא כמו שהקב"ה אמר חצות אז גם הגילוי של דיבור משה היה חצות ולא כחצות, מצד כך הגדרת הדבר היתה שמתגלית תפיסה של חצי ממש, בתפיסה של חצי ממש אין אפשרות לערב רב לצאת ממצרים. כל האפשרות של הערב רב לצאת ממצרים זה הני מילי שמשה רבינו אומר 'כחצות' - שם ישנה נטייה לרוב. מהיציאה הזו - גם ערב רב יכלו לצאת ממצרים. עד כמה שזה היה חצות גמור, ערב רב לא יכולים לצאת ממצרים לעולם. כל תערובת בתפיסה הזו - תמיד תהיה לה נטייה לצד אחר, זה העומק של התפיסה שנקראת ערב רב. אם אנחנו רואים שהערב רב הצטרפו לכנסת ישראל ביציאת מצרים, שורש הגאולה היתה בחצות ומשה רבינו אמר 'כחצות' ומכח כך הם יצאו - כאן מונחת התפיסה שנקראת ערב רב. ערב רב מכריח תערובת שלא תהיה שקולה, זהו 'וירא העם כי בושש משה לרדת', מהו כי בושש? בו שש. מהו בו שש? ערב רב לא תופס מציאות גמורה של חצות, שוב הטעות חלה במקום שהוגדר חצות, בו שש והוא לא בא. ודאי שהם טעו בחשבון השעה, כמו שאומרים חז"ל בסדר הדברים מתי אמר משה רבינו שהוא ירד, אבל עוד הפעם - מאותו מקום שהערב רב יצאו מה'כחצות' ביציאת מצרים, שוב חוזר אותו מהלך של חצות, שם הם שוב נופלים. מאותו מקום של יציאה של חצות - אז גם לא היה לאחר מכן 'כי בושש משה', כי אם הבהירות היתה של חצי, הערב רב לא היו נכנסים שם. הערב רב יכולים להיכנס שם הני מילי שזה לא חצות ממש, ואם זה לא חצות ממש - אז מה קורה כשבו שש והוא לא בא? שוב מגיעה תפיסת חצות, ושוב חוזרת אותה הנפילה. מאותו שורש של 'כחצות' ולא חצות ממש.

כל חטא העגל בא במהלך שנקרא 'כחצות', כי זה ברור שמחצית השקל מתקנת את מהלך חטא העגל (כדברי הירושלמי שהזכרנו בראשית), המחצית מבררת שזה חצי בדיוק, 'נתקשה משה' כמו שאומרים חז"ל בכמה דברים ואחד מהם זה מחצית השקל, 'הראה לו הקב"ה מטבע של אש'. מה היה הקושי במחצית השקל? כמו שמשה רבינו לא יכל לאמר 'חצות' אלא אמר 'כחצות', אותו קושי היה במחצית השקל, זה היינו הך - שני מאמרי חז"ל ששורשם חד. 'הראה לו הקב"ה מטבע של אש', המטבע של אש מברר - מאותו גילוי שביליל התקדש החג ביציאת מצריים

לילה כיום יאיר, תאיר כאור יום חשכת לילה, מאותו מקום המטבע האיר ביציאת מצרים ומאותו מקום הוא מאיר במחצית השקל. מאיזה אש הוא האיר? מההארה של ליל חצות ממש, של 'חצות אנכי יוצא בתוך מצריים' ולא 'כחצות', משם האיר המטבע.

כשהחרטומים מנסים לעשות את אותם המעשים שעשה משה, תחילה דם, צפרדע, עד שלאחר מכן הם אומרים 'אצבע אלקים היא', מה היא אותה אצבע אלקים? כשמעמידים את תפיסת 'הראה לו מטבע של אש' כמו שאומרים רבותינו, שלשון של מטבע היא גם מלשון טבעת, שזה סוד המ"ח נביאים שעמדו לישראל וכדברי הגמרא הידועים במגילה 'גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים ושבע נביאות שעמדו להם לישראל', מה מתגלה במהלך של המטבע? מטבע כמו שאומרים בחז"ל ובדברי רבותינו - כל מטבע נקרא מטבע מלשון דבר טבוע, וכל טבע - האלקים (כדברי הכוזרי כידוע), פרעה האמין בשם אלקים ולא האמין בשם הויה, 'לא ידעתי את ה'' , וכתגלה מהלך של גאולת יציאת מצרים, אז נתגלה האופן של אצבע אלקים היא. מה זה אצבע אלקים היא? מחווי באצבע ואמרי זה ה' קיוונו לו, גילוי של שם הויה. וכשהם נגאלים ממצרים, אז הגאולה ממצרים מכח גילוי של שם הויה ברוך הוא, והיציאה חלה בחצות. מה הכוונה בעומק שהיציאה חלה בחצות ולא כחצות? כחצות זה כ"ף הדמיון. בחצות זה עצם הדבר עצמו. זה החילוק בין נבואת משה לנבואת כל הנביאים כולם, נבואת משה "זה הדבר", כל הנביאים כולם נתנבאו ב"כה". אם הגאולה חלה ב'כחצות' היא חלה ב'כה'. אם הנבואה חלה ב'זה' - היא חלה ב'כחצות'. כל מה שנאמר למשה רבינו שהוא גדול משאר הנביאים זה מזמן מתן תורה, קודם לכן לא היתה את המדרגה של משה לכאורה. בכל אופן, כשנאמר גאולה 'בחצות' ולא 'כחצות', מה עומק הגאולה 'בחצות'? אם הגאולה היתה במדרגת 'כחצות' אז הגאולה היתה בהתגלות של כח ביד הנביאים אדמה' - בכח הדמיון, על זה היתה חלה הגאולה. אבל כשהגאולה חלה 'בחצות' ולא 'כחצות', אז היא לא חלה מכח המדמה, אלא בהבחנה של 'זה הדבר' - מחווי באצבע. מחווי באצבע הוא לא מדמה, כל מדמה הוא היפך של מחווי באצבע - זה נקרא אצבע אלקים היא. שורש הגאולה חלה באותו אופן שהגאולה לא נתפסת בכח נבואת מדמה, אלא היא חלה בהגדרה שנקראת 'זה הדבר' - גילוי גמור. ביציאת מצרים זה נקרא 'חצות'. בקריעת ים סוף זה נקרא 'זה א-לי ואנוהו'. במתן תורה זה נקרא פרש את כל הרקיעים והראה להם שאין עוד מלבדו, זה היינו הך, אותו שורש - אותו מהלך. זה לא מגיע במהלך של מדמה, זה מגיע במהלך של עצם ההיות, זה הדבר, זה הגילוי.

הערב רב שיצאו ממצרים מכח ה'כחצות' שאמר משה רבינו, מאיזה כח יוצאים הערב רב? הערב רב לא יוצאים מכח של 'זה', הם לא יכולים לצאת מכח שנקרא 'זה'. כל מה שהערב רב יוצאים זה רק מכח מה שמשה רבינו אמר 'כחצות', אז איך חל כח גאולה על הערב רב? הם יצאו מכח האותות ומופתים שראו במצרים, אז הם יוצאים מכח הראיה של מדמה, כל זמן שהמצרים, החרטומים יכלו לעשות כמו בני ישראל אז מדמים מילתא למילתא. כשאי אפשר לדמות מילתא למילתא אז הם אומרים 'אצבע אלקים', אבל עדיין הם נשארים בתפיסה שנקראת מדמה, כלפי גאולת הערב רב, רק אין כבר למי לדמות, אז הם מאמינים בגאולתם של ישראל, אבל התפיסה היא תפיסה של מדמה, לכן הם יצאו מההלך שנקרא 'כחצות', בלשון ברורה מאוד - יש כנסת ישראל ויש ערב רב 'וגם ערב רב עלה עמם' אז לדין הוא נחשב כחלק מכנסת ישראל, הרמב"ן אומר שבמעמד סיני היה להם מקום נפרד, אבל הם נחשבים כחלק מכנסת ישראל, אז מה ההבדל בין ישראל לערב רב? ערב רב זה נקרא מדמה בישראל, זה כח

המדמה שנקרא ישראל, זה לא עצם ישראל, זה כח המדמה, אך הם כל כך דומים שהם נראים כמו בני ישראל, אבל כל הכח שלהם הוא כח של מדמה, הם יצאו מכח המדמה - 'אותות ומופתים', היתה להם אפשרות לצאת ממצרים מכל של 'כחצות' ולא 'חצות' ממש, ומכאן ואילך כל תפיסתם היא רק במהלכי המדמה.

כשאינם רואים את משה רבינו - הראה להם השטן דמות מיתתו של משה ברקיע, הוא שוב פועל על הערב רב, הם יצאו באותו מהלך של מדמה ומכח כך הוא מראה להם את מיתתו של משה. וירא העם כי בושש משה לרדת, שוב, הם רואים - בושש משה לבוא, הם רואים את המיתה של משה רבינו ברקיע המדמה, והם שוב נופלים - ברגע שמגיעה הנקודה של חצות ממש - אין להם תפיסה בחצי. יש להם תפיסה רק בנקודת מדמה.

מה ההבדל בין חצי ממש לכחצוי? כחצי במדמה זה נראה אותו דבר. חצי ממש הוא חצי ממש, הוא 'זה הדבר'. במדמה, אם אני לוקח שני חצאים שההבדל ביניהם הוא כל כך קטן שאינו ניכר לעין, אז המדמה אומר שזה חצי, זה נקרא 'כחצות', 'כחצות' כלומר שמכח המדמה זה נקרא 'חצות'. זה לא 'כחצות' כפשוטו, אלא המדמה אומר שמה זה 'כחצות'? זה ממש חצי - כך המדמה תופס.

אבל גאולתם של ישראל - מכח החצות. גאולתם של ישראל מכח המציאות של הדבר שהוא בדיוק חצי. אם הוא בדיוק חצי - לא חל בו כח המדמה, אלא הוא עצמיות הדבר. עצמיות הגילוי אם כן של יציאתם ממצרים, הוא עצם ההיות שהדבר מתגלה בלי לבוש שנקרא 'כח מדמה', אלא הוא גילוי לעצמו, לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח, כל אלא מה הגדרתם? מבשרי אחזה אלוק. מלאך, שרף, שליח - מכוחם אני יכול להכיר ולדמות את ההנהגה העליונה, כשנאמר 'לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו' אז אין מדמה. אבל ערב רב שיצאו מכח שמה רבינו אמר 'כחצות', אז מי הוציאם? משה, אז הם יצאו כן על ידי שליח, הם יצאו עם המדמה של משה, הם לא יצאו עם גילוי של הקב"ה, אלא ששלושה דברים עשה משה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום, כלומר - הדעת שלו היא דומה לדעת המקום, על המדמה הזה יצאו הערב רב, על דעתו של משה, ודאי שזה לא נאמר להדיא בגמרא שזה אחד מהשלושה דברים, רק העמדת דעת משה, שהיא מעין דעת של מעלה, אז הם יצאו במדמה של דעת מעלה, על זה הם יצאו.

שורש כל הקילקולים שיש בכל הכנסת ישראל מיום היותם לעם, מיציאת מצרים, מתן תורה - זה מכח הערב רב, ובלשון ברורה מה שנתבאר מכח הערב רב - ערב רב מוגדרים כמדמה של ישראל, אבל זה לא ישראל גמור, אז למה עכשיו הם נראים כישראל לגמרי? כל זמן היות שית אלפי שנים היו עלמא אנחנו נמצאים מכח חטא אדם הראשון ומכח חטא העגל בתפיסה שנקראת מדמה, לכן זה נקרא חלום, 'בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים' כלומר, מתברר שכל התפיסה שלהם היא במערכת של מדמה. באותה מערכת נראה לנו שישראל וערב רב שניהם ישראל גמור, אבל כשיתברר 'בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים' אז יתברר שהמדמה הוא מדמה, והחלום פסק אז המדמה פסק גם הוא, ואז יתברר שהערב רב הם מעולם לא חלק מהכנסת ישראל, כי כל היותם חלק מהכנסת ישראל היה רק מכח המדמה, מעבר לכך הם מעולם לא חלק מהכנסת ישראל. כל היותם חלק מהכנסת ישראל הוא רק בתפיסה של כח המדמה.

לפי זה נבין נקודה עמוקה, מה שנאמר בגזירת המן - 'להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד ושללם לבוז' הרי ברור לכל בר דעת שהשללם לבוז' זה ההיפך הגמור של מה שנאמר לאברהם 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' - כאן נאמר להדיא הפוך, 'ידוע תדע וגו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' ובגזירת המן נאמר 'להשמיד להרוג ולאבד וגו' ושללם לבוז' כלומר לקחת את ה'יצאו ברכוש גדול' שהתגלה מההתחלה. מה עומק הדבר? כשקב"ה אמר לאברהם אבינו 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול', נאמר כאן היסוד שתהיה גם יציאה של דמים, לא רק יציאה של ישראל. מה הגדרת הדבר שתהיה גאולה של דמים? כל דמים זה מלשון מדמה, כל הגוזל פרוטה מחברו כאילו גוזל את נפשו (ב"ק קיט, א.), מה זה כאילו גוזל את נפשו? בדמים שלו חל המדמה שלו. יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו ויש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו (ברכות, סא:), מי זה אדם שממונו חביב עליו מגופו? לפי פשוטם של דברים, מבלי להיכנס לצדיקים שזאת סוגיה נוספת. אדם שממונו חביב עליו מגופו זה אותו אדם שחי במדמה, ודמים - שם מתגלה מדמה של הדבר. אנחנו רואים זה בבשרי אחזה, שרוב הדמיונות שיש לאדם זה בענייני ממונות, בענייני דמים, יש להם הרבה דמיונות איך הם ירוויחו ואיך ואיך.. כי הדמים בהיותם דמים הם מעמידים מהלך של מדמה. מצד נפילת מדרגת האדם כי הדם הוא הנפש אז כל כל האדם נקרא מלשון מדמה, אבל בגילוי גמור איפה מתגלה כח המדמה של הנפש? כח המדמה של הנפש מתגלה בדמים. אז כשנאמר לאברהם אבינו 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול', מה עומק הדבר של היציאה ברכוש גדול? לא רק שהנפש תצא מהגלות, אלא עצם כח המדמה יצא מהגלות. כשמשה רבינו בא לעשות עוד אות ומופת מיד פרעה מביא חרטמים שיעשו גם הם, מכח מה עושה משה אות ומופת ומכח מה עושים החרטומים? משה עושה אות ומופת מכח הנס ממש. החרטומים עושים מכח המדמה, כשנאמר 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול', אז גם המדמה צריך לצאת, אבל המדמה הזה לא יצא בשלמות, כאן היה חסר בגאולת מצרים, כי משה רבינו אמר 'כחצות', 'העם אשר העלית ממצרים' - כאן היה חסר ביציאה של המדמה. כיוון שיציאת מצרים לא היתה גאולה שלמה, לא התקיים בשלמות הארבע מאות שנה, ולכן לא התקיים 'ויצאו ברכוש גדול' בשלמות, מכח כך חלה תפיסה שהגלות חוזרת שוב ושוב. ברורים דברי חז"ל שמצרים שורש לארבע גלויות של בבל, מדי, יוון ואדום. כשחוזר ומתגלה המהלך בימי אחשוורוש והמן ומרדכי, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד ושללם לבוז' מה מתגלה במהלך? להחזיר את כל הקומה של הכנסת ישראל שהם רק באופן שנקרא מדמה, זאת כל הגזירה בעומק, השללם לבוז' היא לא הגדרת פרט חיצוני ממהלכי הנס, כל הספר כולו של מגילת אסתר מסתובב מסביב לדמים, המן שוקל כבוד עושרו, סוף המגילה מסתיים וישם מס על איי הים ועוד ועוד, המגילה כולה בנויה, מתנות לאביונים, המגילה מסתובבת הרבה מסביב למהלך שנקרא דמים. כשנאמר 'להשמיד לאבד ולהרוג וגו' ושללם לבוז', בעומק מה הגזירה? הגזירה הזו חלה על כח המדמה שבנפש - על זה חלה הגזירה, הרי אגרות ראשונות כמו שמפורש בתורה כידוע מאוד לא התבטלו, כתב אשר נכתב בכתב המלך אין להשיב, אלא שלאחר מכן נכתב 'להקהל ולעמוד על נפשם', אבל הגזירה הראשונה לא התבטלה, אז איך היא כן בטלה? כי כשהם יוצאים מהמדמה ונכנסים למציאות אז לא עליו חל הגזירה, מעין מה שאומרים חז"ל על שינוי השם - נגזרה גזירה על ראובן והוא משנה את שמו לשמעון, אז הגזירה חלה על ראובן, אך זה לא ראובן - זה שמעון, מעין אותו דבר. נגזרה גזירה לאבדם, לא בדם, אלא בטיט, אבל על מה הגזירה חלה? הגזירה חלה על הדם, היא חלה על המדמה, היא חלה על הדמים, על זה היא חלה, על השללם לבוז.

מי שהוציא את עצמו מהמדמה למציאות, עליו הגזירה עולם לא חלה, מי שהיה משאיר את עצמו במדמה, חי במציאות של קלקול ועליו הגזירה חלה. אין כח לעולם לערב רב בכלל - חמישה סוגי ערב רב, סימנם נגע רע כידוע - נפילים, גיבורים, ענקים, רפאים, עמלקים - נגע רע, חמישה סוגי הערב רב, כל הכח של הערב רב להחיל גזירה הוא רק על המדמה, הוא לא יכול להחיל גזירה על עצם ההיות כי אין לו תפיסה של עצם של היות, כל התפיסה שלו היא רק מדמה, אין לו תפיסה אחרת, הוא יצא ממצרים מכח 'כחצות', הוא חלק מהכנסת ישראל מכח כ"ף הדמיון, מכח המדמה, וכשהוא בא להחיל על הכנסת ישראל גזירה, על איזה חלק הוא יכול להחיל כח של גזירה? על הכח שיש בידו. איזה כח יש בידו? רק כח של מדמה, אין לו כח אחר להילחם. וכשחל מכחו גזירה, הגזירה חלה הני מילי מי שנמצא בתפיסת נפשו ב'היינו כחולמים'.

לפי זה נבין ברור מדוע פורים מוכרח הדבר שהוא יהיה גילוי דהווה לעתיד לבוא, כי על ה'חולמים', על המדמה חל גזירה של להשמיד, להרוג ולאבד, אז מאיפה באה מציאות של רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר? מה המקום אחר שממנו חל הרווח והצלה? הרווח והצלה שחל על היהודים הוא מעצם ההיות. הם הפרידו מעליהם את כח המדמה והשאירו אותו חזרה לכח הזה שנקרא המן, אחרי זה גם את זה צריך לגאול משם, אבל גם זה לא נגאל בשלמות. אבל ראשית ההצלה באיזה אופן היא חלה? באופן שיש הפרדה מהמדמה לעצם ההיות. כשחלה הגזירה של המדמה - אותו אדם שיצא מהמדמה - עליו לא חלה הגזירה, אין עליו מציאות של 'להשמיד להרוג ולאבד'.

אסתר ירקרוקת היתה וכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו, נדמתה, מאיפה היא נדמית לו? מהמדמה. אבל מה היא באמת היתה? יהודיה. ההיות שלה היה יהודי, המדמה שלה השתעבד לכולם, מחלוקת בחז"ל כידוע לחד מאן דאמר שדה היתה במקום אסתר ומשמשת עם אחשוורוש, כלומר היה מדמה, שדומה לאסתר, היתה את המציאות שנקרא 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא' זה אסתר מן התורה מנין, מה היא אסתר? הוא דבר נסתר, דבר נסתר גמור, אז המדמה מנסה לחול עליו, איך אפשר להשיג את הדבר הנסתר? מן הגלוי אתה לומד על הנסתר, זה כח שנקרא מדמה, זה נקרא אסתר מן התורה מנין. דברי הרמב"ן הידועים בסוף פרשת בא 'מן הניסים הנגלים אתה לומד על הנסתר', כלומר אתה מדמה את הנגלה לנסתר, זה תפיסה שנקראת אסתר בגלות, אסתר מן התורה מנין? אנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא. אז מה העבודה בהסתר? מן הגלוי על הסתר, כלומר, מכח מדמה, כמו שבגלוי גם בנסתר, זה גופא נקרא 'אנכי הסתר אסתיר פני', כי עד כמה שאני לא רואה את ה'זה הדבר' של גילוי אלא אני רואה את ההסתר ואני מגלה את ההסתר מכח הגלוי על הסתר, אז אני משתמש במדמה. אם אני משתמש במדמה אז 'אנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא', כל אחד ואחד נדמית לו כאומתו. אבל איפה שורש נקודת ההצלה? כשנכנסה אסתר לבית הצלמים נסתלקה ממנה שכונה, ואז מה היא אמרה? א-לי א-לי למה עזבתני, מה זה א-לי א-לי למה עזבתני? מה שאמרו במעמד הר סיני 'זה א-לי ואנוהו' על זה באה אסתר וצועקת לפניו יתברך שמו א-לי א-לי למה עזבתני, למה איבדתי את אותו גילוי של 'זה א-לי ואנוהו', אבל מה עמוק הדבר? כשהדם נברא - מפורש בתורה בבראשית, בצלמנו כדמותנו, הוא נברא בצלם ודמות של מעלה, כך נברא האדם, כשהיא נכנסה לבית הצלמים, אז יש הסתלקות של צלם, הצלם של קדושה מסתלק, זה בית הצלמים של טומאה, מסתלק צלם דקדושה, אז מה נשאר שם? כדמותנו - ואז אמרה 'א-לי א-לי למה עזבתני'. יש באדם שתי יצירות - כח של היות וכח של מדמה, בלשון בראשית זה מוגדר 'בצלמנו' בצלמנו ולא כצלמנו, בצלמנו - היות. 'כדמותנו' כדמותנו - כ"ף הדמיון - מדמה,

דמות. כשהיא נכנסת בבית הצלמים של עבודה זרה אז מה מתגלה שם? הסתלקות צלם אלקים, סר צילם מעליהם, וכסר הצל מה קורה עם האדם? נמשלו כבהמות נדמו, אז הוא חוזר למהלך שנקרא דמות, אין לו צלם אלקים, אז הוא רק כדמותנו. כשנכנסה לבית הצלמים ונסתלק ממנה הבצלמנו אז מה נשאר עליה - כדמותנו. כאן מגיע המהלך של א-לי א-לי למה עזבתני, היא איבדה את ה'זה' ונשאר לה רק 'כה' - כדמותנו. איפה שורש ההצלה? איש יהודי היה בשושן הבירה, דברי חז"ל בגמרא, כמו שרש"י מביא על המקום, איש יהודי, כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי. מה זה כופר בעבודה זרה נקרא יהודי? שאלו תלמידיו של רשב"י, מפני מה ישראל שבאותו הדור נענשו? אכלו מסעודתו של אותו רשע וכו'.. שבשושן יהרגו ובכל העולם לא יהרגו, אמרו אתם.. אמור אתה.. וגו' שנשתחוו לצלם. מה זה שנשתחוו לצלם? צלם של נבוכדנצר כסדר מה שמבואר בנביאים, הרי הצלם היה מדבר, מכח מה היה מדבר? מכח שהיה בו שם הויה, כשבא דניאל והוציא את שם ה' הוא הפסיק להיות מדבר, כל הצלם הזה היה במהלך שהוא לא רק כדמותנו, ניסו להעמיד אותו באופן של צלם שמדבר, צלם אלקים, אילו האדם היה נברא רק כדמותנו כמו שהוזכר, על זה נאמר 'נמשלו כבהמות נדמו', מצד כך אין כח של מדבר, בכדי שיהיה לאדם כח של מדבר, חייב להיות לו צלם אלקים, כל העבודה זרה של נבוכדנצר היא לנסות להעמיד דבר שמוגדר כצלם ממש, אין לך שקר גמור שהכדמותנו כל כך מדמה את עצמו עד שהוא מעמיד כאילו יש כאן גם צלם, כל צלם הוא רק דמות לצלם העליונה, אבל הוא צלם של דמות. העבודה זרה שנבוכדנצר ניסה להעמיד את הדבר כאילו יש כאן צלם ממש - זו הדמות המוחלטת של השקר. כל צלם ניכר בו 'פה להם ולא ידברו' אז ניכר שהוא רק דומה, ניכר שזה דמות, אך ניכר שזה לא ההיות. מה קורה בשעה שצלמו של נבוכדנצר דיבר? היה כאן דימיון שמנסה לצייר שזה עצם ההיות, על זה נאמר שנגזר גזירה של המן. הגזירה נגזרה על עומק נקודת המדמה שהוא כל כך דומה שהוא מנסה לצייר את ה'כחצות' כ'חצות' ממש. כל הגזירה חלה על אופן של מדמה, אבל אם מצליחים להעמיד מדמה שנראה כמו ההיות - אז הערב רב שולט לגמרי על ישראל, ישראל הם היות. הערב רב הם ישראל של מדמה, מה קורה אם המדמה שולט באופן שהוא נראה לגמרי ישראל? אז יש שליטה גמורה של הערב רב. זאת גזירת המן. גזירת המן מעמידה שמי שיצא ממצרים זה רק ערב רב, זאת הגדרת היציאה. ממצרים יצאו ישראל וגם ערב רב, אבל אם מעמידים את המציאות שכל הגילוי הוא מדמה, אז איזה גאולת מצרים יש? רק של מדמה, זאת גזירת המן.

'מה שאלתך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעשה', חצי המלכות ולא דבר שחוצץ את המלכות ומאי ניהו? בית המקדש (מגילה, טו:, רש"י), מה זה עד חצי המלכות? עד חצי ולא עד בכלל, כי אם זה חצי - אז כל הגזירה של המן כבר לא קיימת, עד חצי, אבל תשאיר מעט פחות, ומה יקרה כשתשאיר מעט פחות? אז יש ערב רב. זה 'מה שאלתך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותיעשה', כל זמן שזה עד חצי אז נשאר כח המדמה, אבל אם יהיה גילוי של חצי אז יהיה גילוי של שכונה, זה בית המקדש - מכאן רווח והצלה יעמוד ליהודים. לפי זה אם כן מובן ברור שורש כל התפיסה שנקראת מחצית השקל, מחצית השקל בא לברר את הסילוק של ה'כמחצית' והגילוי הגמור של המחצית ממש, המן שוקל עשרת אלפים כיכר כסף, רבבה, רוב, ריבוי, ערב רב. 'הקדים שקליהם לשקליו' - אצל המן כל שקל זה מכח כ"ף הדמיון, לכן זה כיכר זה כ-הדבר - עשרת אלפים כיכר כסף. לעומת זאת 'הקדים שקליהם לשקליו', מה עומק הדבר? הוא מקדים דבר שהוא שקול בעצם, הכח הזה מתגלה רק בישראל, 'פתחי לי אחותי, רעייתי, יונתי, תמתי' אומרים חז"ל תאומתי - לא אני גדול ממנה ולא היא גדולה ממני, זה גילוי של חצי ממש.

כשהלוחות נשתברו, אומרים חז"ל (מדרש רבה) 'ארכן של לוחות ששה טפחים ורחבן ג' והיה משה מחזיק בב' טפחים והקב"ה בב' טפחים וב' טפחים ריוח באמצע', משה גבר את ידו ומכח כך כביכול נשתברו הלוחות, 'יישר כח ששיברת', מאיפה מגיעה התפיסה ששיברת? עד כמה שהקב"ה אחוז בדיוק חצי ומשה רבינו אחוז בדיוק חצי, כמעין מה שנאמר בשנים אוחזין בטלית, כל אחד נוטל מה שתחת ידו, והשאר חולקים בשווה, אז אין מציאות שתהיה שביירת הלוחות, כי יש כאן גילוי של חצי, ולפיכך, אין גילוי של שבירה. ברגע שכביכול גברה ידו של משה אז נעשה רוב, וכאן יש כח של ערב רב, מכח כך נשתברו הלוחות. אין לך מציאות של גלות מרגע גילוי ה'חצות' ממש. גאולת מצרים בסוד חצות לילה, בסוד דוד מלכא משיחא כי בצאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, כשמתגלה החצות לילה אז אין שום אפשרות מציאות של גלות. 'בלילה ההוא נדדה שנת המלך', והמלך מבקש להביא לפניו את ספר הזכרונות, מה זה נדדה שנת המלך? מאותו לילה של ליל התקדש החג, 'אל תאכלו ואל תשתו שלושת ימים לילה ויום ואף אני ונערוטיי אצום כן', לדברי חז"ל כידוע זה היה בליל פסח, בלילה ההוא נדדה שנת המלך מכח אותו לילה כביכול שהתגלה שהמציאות של הלילה הפך ליום שאין בו שינה, ובלשון יותר עמוקה מה שנאמר בדוד המלך כמו שהזכרנו לעיל, 'חצות לילה אקום להודות לך ה' על משפטי צדקך', עד חצות לילה היה דוד המלך מנמנם כשינת הסוס, מכאן ואילך נתגבר כארי וקם, שני לשונות בגמרא - ידע לכוון מכח כינור תלוי למעלה מראשותיו של דוד, כיוון שמגיע חצות לילה היה מנגן מאליו, החצות לילה הזה מעמיד שאין מציאות של גלות, דוד כולו אדמוני, מאותו מקום של אדום מאותו מקום של מדמה, ארבע מאות שנה ישנה גזרת גלות במצרים שזה ארבע מאות של עשו - אדום - מדמה, אבל 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול', הוא אדמוני אבל כשהוא מגלה את החצות אז הוא מברר את המדמה ומגלה את עצם ההיות - זאת ההבחנה של דוד מלכא משיחא.

'איש יהודי היה בשושן הבירה' כופר בעבודה זרה (אסת"ר, ו,ב), מה הדבר בעומק שהוא כופר בעבודה זרה? 'אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, לא יהיה לך אלקים אחרים על פני' מה זה אלקים אחרים על פני? כח מדמה - זה נקרא 'אלקים אחרים על פני', הם מדמים את עצמם שהם כאילו מציאות של אלוקות. השםאלקים הוא היחיד שיש בו אופן של אלקים קדושים ואלקים אחרים, זה כח שחל בו מדמה. פרעה ידע היטב את שם אלקים כי זה השם היחיד שמכוחו חל מדמה, 'לא ידעתי את י-דוד' על זה נאמר 'כי את שמי לאחר לא אתן', אבל איזה שם כן חל? רק אלקים, האלקים נותן כח למדמה - זה במהלך של שמות. ולכן זה בגימטריה הטבע (כמו שהוזכר בדברי הכוזרי), הטבע - אלקים - שם חל הכח המדמה, זה סוד מטבע של מחצית השקל, לברר את המדמה של האלקים של המטבע. באותיות - כ"ב אותיות שבהם נבראו שמים וארץ ועוד חמש אותיות סופיות כדברי הגמרא (מגילה ב,א) מנצפ"ך צופים אמרו, שכחום וחזרו ויסדום, אם אני מעמידים באותיות איפה יש כח של מדמה, המנצפ"ך הם המדמה של האותיות - כ"ף סופית דומה לכ"ף רגילה וכן הלאה - זה המדמה שבאותיות, כמו שאומרים רבותינו להדיא שמנצפ"ך בגימטריא 'פר', זה השורש של פורים, של הפר, של המנצפ"ך, של המדמה. כל השם פורים הוא חל מכח הפר, פ-ר - מדמה - מנצפ"ך - באותיות זה נקרא מנצפ"ך פ-ר, בשמות זה נקרא שם אלקים - הטבע, מכח כך כל מטבע.

יום הכיפורים כ-פורים, מה ההבדל? היה חטא העגל - מדמה, היתה כפרה, לוחות שניות יורדים ביום הכיפורים, זה כפרה בתוך המדמה, אבל זאת לא יציאה מהמדמה, זה נקרא כפורים, כל כפורים מלשון כופר נפש, מה זה כופר

נפש? זה כ-פר, זה עדיין נשאר במהלך של מדמה, זה נקרא כפורים, זה פר - ולא החזרתי אותם לחמש אותיות הראשונות, אלא זה נשאר מדמה, לכן זה כ-פר, הכ"ף - כ"ף הדמיון, פר - זה שורש המדמה, לכן כל שורש המנצפ"ך הוא מתחיל בכ"ף המדמה. יום הכיפורים - כפורים, מה פורים מברר? שזה לא כ"ף הדמיון כפורים, זאת מציאות של פורים, לפי זה נבין את כל תחילת סדר הדבר, מתי מתחיל פורים? שבת שקודם חודש אדר קוראים פרשת שקלים, לסוגיה דידן - כל פורים אנו חוזרים ומעוררים את נקודת הכ-פורים, 'הקדים שקליהם לשקליו' - אנו חוזרים ומעוררים את המחצית השקל כופר נפש, לכפר על נפשותיכם, אבל כשמקדימים את אותו שקל של לכפר על נפשותיכם בדין כופר, זה הרי לא הועיל, האם הכופר הזה הועיל לבסוף בימי המן? לא. 'הקדים שקליהם לשקליו', מצד מה שהמחצית השקל הוא כופר נפש - אז הוא בהבחנה של יום הכיפורים, על זה נאמר 'להשמיד, להרוג ולאבד', כי כל התורה שהם קיבלו במעמד הר סיני, על מה נאמר מודעא רבא לאורייתא? על כפה עליהם הר כגיגית, על הכ"ף הדמיון הזו נתקבלה התורה, על הכ"ף הדמיון הזו נאמר 'מודעא רבא לאורייתא'.

כל פעם שמתחילה המערכת מחדש של ימי חודש אדר, אנחנו חוזרים ומגלים את השקליהם לשקליו, אבל לא מאותו מקום שנקרא יום הכיפורים, מאותו מקום שנקרא יום הכיפורים 'לכפר על נפשותיכם' אז זה רק כ"ף הדמיון, אם זה כ"ף הדמיון - על זה חל 'להשמיד להרוג ולאבד', אז מה אנחנו מעוררים במחצית השקל? דייקא את מחצית שבשקל ולא רק ה'לכפר על נפשותיכם' - כאן מגיע גילוי הרבה יותר עמוק, מה שהזכרנו בהתחלה את דברי הירושלמי בשקלים, למה דווקא מחצית השקל? לכפר על 'וירא העם כי בושש משה לרדת', מה זה בושש כאמור? בו-שש. כל הכפרה באה לברר את הדבר שעומק נקודת פורים - היא לא מבררת רק את הכ"ף כ-פר כ-פורים, היא מתחילה בבירור של הכפרה, אבל מביאה למציאות של פורים עצמו.

אנחנו מתחילים בקריאת פרשת שקלים - זכר לשקלים שהיו אז, אבל השקלים שהיו אז - עליהם חלה לבסוף הגזרה של 'להשמיד, להרוג ולאבד', אז איך אנחנו מעוררים את אותם שקלים? פורים מגלה עומק חדש באותם שקלים, אנחנו חוזרים לאותם שקלים, אבל בתפיסה יותר עליונה, אנחנו חוזרים למערכת של שקלים, אבל השקלים הללו אינם מסתיימים בכופר - בכיפורים, אלא שהשקלים האלה מסתיימים בפורים - שם ישנה יציאה של כ"ף הדמיון של הכופר.

כל גלותם של ישראל בימי אחשוורוש היה רק על המהלך הזה שנקרא דמיון, זה עומק הדבר מי נקרא יהודי - איש יהודי היה בשושן הבירה - הוא כופר בעבודה זרה. מה זה כופר בעבודה זרה? אז ראשית כפשוטו ממש, לכן אנחנו מתחילים בראשית החודש במחצית השקל שהוא כופר, כל שורש ההצלה זה מכח הכפירה - כופר וכפירה שורשם חד, אבל הנתבאר, מהו עומק הדבר שנקרא כפירה בעבודה זרה? כופר בעבודה זרה כלומר - הוא מברר שכל כופר זה עדיין נעוץ במהלך שעדיין יכולה לחול עליו הגדרת עבודה זרה - זה נקרא כופר בעבודה זרה, הוא מודה בשם ה' וכופר בעבודה זרה, בפשטות כפירה בעבודה זרה הגדרתה - הוא מכחיש את העבודה זרה - אמת. אבל בדקות יותר, מתבאר שכל כופר כל כפרה שהיא כ-פורים, עדיין עדיין - יש בה מציאות של חטא.

כל כופר הגדרתו - 'אם כופר יושת עליו', מתי צריך להשית על האדם כופר? שור שנגח, אז משיתים על הבעלים

כופר, אם הממון שלו פוגם - אז משיתים עליו כופר כי כל הממון שלו זה בבחינה של מדמה, וכשהממון שלו הוא בבחינה של מדמה, אז החלות שחלה עליו הכפרה הוא על הכופר, כי הפגם הוא במדמה והכפרה היא בתוך המדמה, זה נקרא כופר. וכאשר בני ישראל נופלים לתוך המדמה, אז כמו שעל שורו שנגח הוא חייב כופר, אז גם עליו עצמו יש כופר נפש, 'כי נמשלו כבהמות נדמו' אז הוא דומה לכופר של בהמה. אבל כשמבררים את ה'איש יהודי היה בשושן הבירה' - יהודי יש בו שם הויה, 'לא יהיה לך אלקים אחרים על פני' אז הוא כופר באלקים אחרים, כלומר, לא רק שהוא כופר באלקים אחרים, אלא הוא מעמיד את עצמו בשם הויה שעל זה לעולם אין מדמה - זה נקרא כופר באלקים אחרים, 'איש יהודי היה בשושן הבירה' - הוא כופר במי שיש לו מציאות של מדמה.

גם גאולתם של ישראל בימי מרדכי ואסתר לא היתה בשלמות, 'כי רבים מעמי הארץ מתיידיים כי נפל פחד היהודים עליהם', אז כמו שביציאת מצרים גם ערב רב עלה עמם - מדמה, אותו דבר 'רבים מעמי הארץ מתיידיים כי נפל פחד היהודים עליהם', אז מה זה מתיידיים? היפך ממה שנאמר במרדכי 'איש יהודי' כופר בעבודה זרה, שהוא מסלק את כל הדמיון, ה'מתיידיים' הם מדמים את עצמם ליהודי. היתה התנוצצות של האור שלעתיד לבוא לברר את כל מדמה, אבל זה לא הסתלק לגמרי, לכן נאמר בסוף המגילה 'ומרדכי היהודי רצוי לרוב אחיו', הוא לא רצוי לכולם אלא רק לרוב אחיו, כי עדיין נשארה התפיסה שנקראת ערב רב, נשאר עדיין שורש הגזירה של הרבבה של העשרת אלפים כיכר כסף ששקל המן.

אילו היה סילוק גמור של 'שקליהם לשקליו' ממש - אז רבים מעמי הארץ לא יכלו להתייחד. אז היה בירור מוחלט בין הערב רב לישראל. וכשלא זכינו והגאולה בימי אחשוורוש לא היתה שלמה, כי עדיין 'וישם אחשוורוש מס על איי הים' - המגילה מסתיים בעניין הדמים - הממון המדמה, מאותו מקום שנאמר 'עמי הארץ מתיידיים', מאותו מקום שנאמר 'רצוי לרוב אחיו' - מאותו מקום מסתיימת המגילה של 'וישם המלך אחשוורוש מס על איי הים'. מה זה איי הים? איי הים עניינם - יש יבשה ויש ים, איי הים זה מה שהים רוצה לדמות את עצמו ליבשה, אז הוא מעמיד אי בתוכו - זה נקרא איי הים. איך בתוך הים יש יבשה? 'יקוו המים אל מקום אחד ותיראה היבשה', אז איך בתוך הים יש יבשה? זאת תשוקת הים להידמות ליבשה, היפך מבירור המדמה שהיה ביציאת מצרים בקריעת ים סוף שהים נהפך ליבשה ואז היה נס מצרים באופן גמור של ביזת הים. כל איי הים משמעו שהים מגלה יבשה אבל בתוך ים - אז הוא מגלה את זה כמדמה, על זה שם אחשוורוש מס- על איי הים, על המקום הזה מתגלה שהערב רב עדיין קיים ועומד.

תקוותנו, תפילתנו, שיושלם אותו תחילת גילוי שהיה בימי מרדכי ואסתר, שמרדכי יהיה רצוי לכל אחיו, שהאיש יהודי יבורר בשלמות ואז יתברר המדמה של המתיידיים, ואז יתגלה ש'מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים' ולא איי הים שעליהם חלים הדמים של אחשוורוש. זאת גאולתם של ישראל כשיבורר המדמה בשלמות, אז יבורר את ה'מחה אמחה את זכר עמלק' ויתגלה ה'ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה' אמן ואמן

שיעורי מורנו הרב שליט"א מופיעים ב"קול השון"
ישראל 073.295.1245 | USA 718.521.5231

שאלות בכל תחומי החיים בכלל והכרת הנפש בפרט
יתקבלו בברכה במערכת השו"ת ויועברו למורנו הרב שליט"א
הכתובת לשליחת שאלות: rav@bilvavi.net
או בפקס: 03.548.0529
[בשליחת שאלה בפקס, במספר הפקס שאליו תוחזר התשובה,
נא לציין מספר פקס שזמין תמיד, או את מספר התא-הקולי של הפקס]
לברורים בנושאי "בלבבי משכן אבנה" ניתן לפנות לנייד 052.763.8588
או לדוא"ל: info@bilvavi.net

שיעורים שבועי

אנציקלופדיה מחשבה

חולון יום ד' 20:30
משפ' אליאס
רח' קדמן 4
לפרטים 050.418.0306

אנציקלופדיה עבודת ה'

ירושלים - יום ג' 20:30 בדיוק
ישיבה ראשית חכמה
רח' בן ציון אטון 8 הר חוצבים
לפרטים 052.765.1571